

Gazawat urşy / Uruş sahnasy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 21 января, 2025

Gazawat urşy / Uruş sahnasy URUŞ SAHNASY:

Ertesi günem öňümüzden çykan ähli zady ýykyp, ýakyp-ýandyryp ýörmegimizi dowam etdirdik. Biziň yzymyzda ýomutlaryň üç mile golaý giňişlikdäki ýerleriniň köräp duran külünden başga zat galanokdy. Men ýakyş operasiýasyna has ýakyndan syn etmek maksady bilen ýoluň sag tarapyndaky zatlaryň ählisini ýakmaga buýruk alan şazada Ýewgeniniň ýanyndan atymu sürüp barýardym. Onuň bu işe höwes bilen topulmaýanam bolsa, berlen buýrugy birkemsiz ýerine ýetirýärdi. Buýruk ýakymyzdy, ýöne bu syrly ýurduň (Russiýanyň) parahatçylyk söýüji we düşünjeli adamlarynyň arasynda, megerem, bikanunçylykdan doly ýumşy ýerine ýetirmäge bolan wagşy höwes oýanypdy. Biz haýatlary böwsüp geçip, öýleriň gapylaryny döwürşdürüp, ondan-oňa at çapdyryp ýörşümize her ädimi burum-burum tüssedir ýalna öwürýärdik. Öýleriň içinde galdyrylan zatlar örän seýrek duşýardy. Käwagt ownuk-uşak gap-çanaklar, tozan jüýjeler, lagşan atlar, göçüp gidenleriň yzyna eýgermedik göleler, diwarlaryň ýa-da üçekleriň üstünde tä üstüne ot çabyraýança daş-töwerekde bolup geçýän zatlara göwnüýetmezçilik bilen syn edip duran pişikler gabat gelýärdi. Taşlanyp gidilen ýa-da ýaşan öýlerini terk etmäge dözmedik itler örän seýrek duşýardy. Olar biz ýakynlaşyp ugranymyzdan gaharly üýrüşip, gaçyp gidýärdiler. Bir gezek men rehimsiz oduň içinden galyp, gözgyny çyňsaşýan güjük çagalaryň üstünden bardym. Sagat ikilerde biz 12 mil yzymyzda galan berkitmä tarap gaýtdyk. Ertesi edil düýnki ýaly otly kesindiler bilen ýanaýjak zatlaryň baryny ýakyp-ýandyrmak bilen meşgullandyk. Şeýdip ýörşümize biz günortana ýakyn Gyzyltakyr düzlüğine gelip yetdik. Bu giden bir çägeli ýalazy meýdan eken. Birnäçe milden birki sany ýaşaýyş jaýyna duşaymasaň bu ýerde başga yns-jynsa gözüň düşenok. Töwerek gazylan kanallardan doly. Olaryň käbirinde henizem suwuň barlygyny nazara alsaň, birwagtlar bu

ýerleriňem bol hasylly, ekerançylyk üçin amatly bolandygyny çaklamak mümkin. Biziň alyp baryan urşumyz ýaly gazaply uruşlaryň birnäçesi bu ýerleriň bag-bakjalaryny ýele sowrupdyr. Markow ilkinji gezek türkmen çöllüginde kesip geçende şu ýerde düşläpdir.

Biz günortana golaý taşlanylyp gidilenine köp wagt geçen bag-bakjaly öýüň golaýynda düşledik. Günorta yssysy beýniňi iýip baryardy. Günüň galan bölegini hem şu ýerde geçirmegi karar etdik. Köp wagt geçmänkä men bir türkmen oglanjygynyň tutulandygyny eşitdim. Töweregindäki goh-galmagaly piňine-de alman, bagyň saýasynda uklap ýatyrka onuň üstünden barypdyrlar. Onuň ýaşy on ikiden kän bolmasa-da, ýüzi ulu adamyňky ýalydy. Ol goçak kelleli, ýasy çekgeli, gür gaşly, jaýty burun, saryýagyz, akyllý gözleri ýanyp duran oglandy. Ol ejesiniňem, kakasynyňam ýokdugyny, özi barada alada edýän daýysynyň bolsa, uklap ýatyrka ony taşlap gidendigini aýtdy. Soň görüp otursak, ony bilgeşlin taşlamandyrlar. Oglanjygyň ruslaryň arasyndadygyny bilen badyna daýysy ony idäp gelip, gele-gelmäne-de bagryna basdy. Ol juda garagol bolansoň, rus esgerleriniň çäksiz hormatyndan peýdalanýardy. Esgerler oňa täze eşik geýdirip, rus dilini öwredip başladylar. Dynç almaly wagtymyzyň ep-esli bardygynyndan peýdalanyp, men ýykylan Yzmykşir galasyna aýlanmaga gitdim. Onuň meýdany 4 akra (2 ga) golaýdy, kä ýerlerde belentligi 30 ädime ýetýän diwarlaryna hiç zat kär etmändir. Gala çig kerpiçden däl-de, gowy edip bişirilen agymtyl-gyzyl kerpiçden salnandy. Kerpiçleriň uzynlygy 6 dýuma, galyňlygy bolsa 1,5 dýuma golaýdy. Hywalylar galany beýdip salmaýarlar. Megerem, bu gala hytaýlylaryň ýa-da parslaryň höküm süren zamanynda salnan bolsa gerek. Biz dynç alyp otyrkak Kaufmanyň başda türmä salan ýomut ilçileri gapdalymyzdan geçip gitdi. Olaryň ugry gaçyp giden ildeşlerine tarapdy. Olaryň ikisi gaçmaga synanyşan mahaly öldürilipdir. Galanlaryny bolsa, ildeşlerini paç tölemäge yrmak şerti bilen boşadypdyrlar. Ýöne bolup geçýän wakalardan soň olaryň sözüniň ýer tutmajagy görnüp durdy.

Ýigrimi dördüne ir bilen biz ýolumyzy dowam etdik. Biziň kesip geçmeli çölümiziň içinde ýakmaga ýaramly hiç zadyň ýoklugy

sebäpli ýakyş operasiýasy bes edildi. Şeýdip, ýomutlaryň ýurdunyň 100 millik territoriýasyndaky bar zady küle öwrüp, biz bilen dostlukly gatnaşykda bolan özbekleriň ýurduna ýetdik. Biz ýolda ýomutlar tarapyndan öldürilen pürsiýanyň üstünden bardyk. Onuň tenine azyndan 20 gezek gylyç degipdir. Wraç onuň ýaralaryny daňyp, meýdan gospitalyna ýerleşdirdi. Ýöne ol indi adam boljaga meňzänokdy. Sagat 10-laryň töwereginde uzakda baglaryň garasy gözümize ildi. Ýene bir sagat töweregi ýol ýöräp, Ýylanly şäheriniň 2 mil golaýyndaky gür baglygyň saýasynda goş ýazdyrdyk. Biz öz çadyrlarymyzy gurup ýörkäk, «Bazar» diýip, gygyryşyp, ýanymyza ýetip gelýän özbekleri gördük. Ýigrimä golaý özbek 5-6 araba gawun, gyzgynjak bugdaý çöregini, birnäçe küýze süýt getiripdir. Özbekler rus basybalyjylaryny yzygiderli iýmitdir içgi bilen üpjün edýärdi...

Birdenkä deprekleriň howsalaly gümmürdisi eşidildi. Çöl tarapdan türkmenleriň ýakynlaşyp gelýänini habar berdiler. Biz şol bada ýerimizden böküp turup, eşiklerimizi geýip, naganlarymyzy bilimize gysdyrdyk. Her kim ýakynlaşyp gelýän duşmany görmek üçin arabalaryň, beýgiräk depeleriň üstüne çykýardy. Taryhy makalalar